

Rädda Barnens remissvar SOU 2024:30 En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga

Inledning

Rädda Barnen har beretts möjlighet att svara på remiss angående SOU 2024:30 En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga, så kallade Ungdomskriminalitetsnämnder.

Rädda Barnen svarar på remissen utifrån ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som grund. Till stöd i tolkningen av barnkonventionen använder sig Rädda Barnen främst av uttalanden från FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté).

Rädda Barnen beklagar att utredningen inte har pratat med den aktuella målgruppen barn och lyft in barns åsikter och erfarenheter, särskilt då det tydligt framgår av direktiven att så ska göras. Utredningen hänvisar till den korta utredningstiden och att man istället har tagit del av barns röster genom rapporter, studier och aktörer som möter den aktuella målgruppen barn. Rädda Barnen menar att detta inte är tillräckligt, och att barns erfarenheter och åsikter alltid måste inhämtas i utredningar med förslag som berör deras liv, vardag och rättigheter. Att, som denna utredning föreslår, inhämta barns erfarenheter och åsikter om reformen i efterhand är inte heller tillräckligt. FN:s barnrättskommitté har länge tryckt på vikten av barns involvering i lagstiftningsprocesser och Sverige fick tydliga rekommendationer om detta så sent som i mars 2023. I varje utredning som berör barn måste det finnas utrymme, resurser och kompetens för att inhämta, redovisa och analysera barns röster på ett etiskt, rättssäkert och rättvisande sätt.

Sammanfattning av Rädda Barnens synpunkter

Rädda Barnen delar utredningens problembeskrivning, behovet av kraftfulla insatser samt målet att satsa på tidiga, förebyggande åtgärder.

Rädda Barnen delar utredningens problembeskrivning kring den alarmerande situation där barn begår allvarliga brott och involveras i en kriminell livsstil, och att det finns utmaningar i kommunernas möjligheter att möta upp med ändamålsenliga insatser. Rädda Barnen ser det som positivt utredningen har en förebyggande ansats, att den ska omfatta barn i riskzon för kriminalitet med ett beaktande av hela barnets livssituation och att det tydliggörs att denna ordning inte är en del av det straffrättsliga förfarandet. Rädda Barnen delar utredningens resonemang att det är samhällets skyldighet att skydda barn och unga från kriminalitet och att principen om barnets bästa ska vara utgångspunkten. Rädda Barnen delar vidare bedömningen att det finns behov av utökat statligt ansvar och en mer enhetlig process för arbetet med att motverka att barn och unga dras in i allvarlig kriminalitet.

Däremot anser Rädda Barnen inte att inrättandet av en ny myndighet, Myndigheten för ungdomskriminalitetsnämnder (MUK), och sättet den och andra myndigheter förväntas arbeta på enligt detta förslag är lösningen.

Rädda Barnen avstyrker därför förslagen i denna utredning.

Rädda Barnen ser risker för att förslagen leder till ytterligare ansvarsdiffusion, flera parallella processer och risk för ökade svårigheter för socialnämnden att komma in med tidiga insatser för barn.

Som övergripande motivering vill Rädda Barnen anföra det faktum att utredningen varken har inhämtat barns röster under utredningens gång eller presenterat en tillräcklig barnkonsekvensanalys. Rädda Barnen saknar också en tillräcklig prövning av förslagen utifrån barnets bästa. Eventuella konsekvenser för barn redovisas på en sida, då med mycket breda penseldrag, utan någon närmare analys och utifrån ett fåtal av barns lagstadgade rättigheter enligt barnkonventionen. Rädda Barnen tycker att det är anmärkningsvärt att utredningen inte på ett mer genomgripande och systematiskt vis sett över risker och konsekvenser för barn med ett förslag, som om det genomförs, kommer att ha stor inverkan på målgruppens liv. Utifrån denna brist i utredningen bedömer Rädda Barnen att det är svårt att överblicka hur denna reform kan komma att påverka de barn den berör, och därmed är det svårt att bedöma utredningens förslag, var för sig och i sin helhet.

Rädda Barnens förslag är att staten istället lägger de resurser denna reform hade krävt på Socialtjänsten, för att ytterligare stärka möjligheterna att bygga en delvis ny socialtjänst utifrån den nya socialtjänstlagen.

Rädda Barnens samlade kommentarer

Enligt utredningens förslag kommer det vara kommunernas och socialtjänstens ansvar att verkställa de beslut som fattas av MUK och också fortsatt ha ansvar för mer ingripande insatser, som exempelvis beslut om LVU. Rädda Barnen tolkar också utredningens förslag och resonemang som att kommunen till syvende och sist blir ansvarig för insatser till det aktuella barnet om innehållet i den handlingsplan som MUK beslutat om inte kan genomföras eller inte fungerar. Mot bakgrund av detta bedömer Rädda Barnen att en ny myndighet inte kommer innebära tydligare eller mer effektiva insatser för den aktuella målgruppen. Om denna reform hade föreslagit en ny myndighet med ett tydligt nationellt ansvar för hela kedjan – utredning, beslut, verkställande och uppföljning - i nära samverkan med andra myndigheter, kanske förslaget hade kunnat ses i ett annat ljus. I nuläget bedömer dock Rädda Barnen att den nya ordningen riskerar att lägga sten på börda på befintliga myndigheter och inte ge önskat resultat.

Rädda Barnen ser stora risker för att det i praktiken kommer att uppstå otydlighet i vårdkedjan, komplicerade parallellprocesser och ökade svårigheter för socialnämnden att komma in med tidiga insatser för barn, med en tydlig risk att barn faller mellan stolarna. Förslaget riskerar att missgynna barn i målgruppen genom att minska begriplighet och öka osäkerhet kring vilken myndighet som ansvarar för vad, och ett urvattnande av insatsernas effektivitet som följd.

Som exempel kan ges att ett identifierat barn förväntas delta i möten med MUK, ha en ansvarig handläggare på socialtjänsten och en handläggare på antingen MUK eller kriminalvården för att följa upp insatserna. Samma barn kan också, enligt denna ordning, samtidigt ha en rad olika insatser som återfinns i handlings- eller vårdplan, vara föremål för en barnavårdsutredning och avtjäna påföljd vid brott. Viktigt att komma ihåg är att barnet också kan ha pågående insatser från till exempel hälso- och sjukvård och skola, vilka inte ingår i den nya ordning som föreslås. Rädda Barnen ser inte bara risker för att målgruppen kommer att uppleva minskad begriplighet och osäkerhet kring vem som gör vad, utan att dessa utmaningar även kommer att finnas hos de aktuella myndigheterna själva.

Utredningen skriver att det är viktigt att den nya ordningen inte bidrar till den här typen av negativa effekter, men ger inga förslag på hur de ska motverkas. Rädda Barnens erfarenhet är att den aktuella målgruppen barn, unga och deras föräldrar är i behov av begripliga beslut, integrerade insatser som ges av en inte för stor grupp professionella som de har tillit för och känner trygghet med samt en tydlig ansvarsfördelning och nära, operativ samverkan mellan ansvariga myndigheter. Även om denna intention ges uttryck för i utredningen bedömer Rädda Barnen att den nya ordningen enligt ovanstående argument riskerar att få motsatt effekt.

Även om utredningen är tydlig med att denna ordning inte är en del av det straffrättsliga förfarandet bedömer Rädda Barnen vidare att det i praktiken ändå kan komma att råda förvirring hos målgruppen barn, unga och deras föräldrar kring vad det nya förfarandet i grunden egentligen är för något - en straffrättslig procedur eller psykosociala insatser.

Rädda Barnen delar utredningens bedömning att barn i riskzon för kriminalitet har rätt till riktade och effektiva insatser. Dock anser Rädda Barnen att risker för stigmatisering och stämplingseffekter inte får tillräckligt utrymme i utredningen. Utredningen hade behövt ta ett större grepp kring dessa fenomen, beskrivit risker mer utförligt och framför allt presenterat förslag på hur dessa risker kan motverkas.

Socialtjänsten är en myndighet som står inför en stor reform med tillhörande förändringsarbete i och med införandet av en ny socialtjänstlag 2025. Socialtjänsten är vidare en myndighet med stora identifierade utmaningar; resursbrist, personal- och kompetensflykt och en desinformationskampanj som ytterligare urholkat förtroendet och tillit för socialtjänsten hos vissa målgrupper. Socialtjänstens ansvar enligt denna utrednings förslag riskerar också undanträngningseffekter för andra målgrupper i behov av insatser. Kriminalvården är även den satt under press och i förändring; myndighetens ansvarsområde växer och man förväntas inte bara utöka antalet fängelseplatser utan även förbereda för inrättandet av barnfängelser. Barn och unga är en målgrupp Kriminalvården har begränsad erfarenhet av att arbeta med. Det finns en stor risk att de resurser som såväl den nya statliga myndigheten som landets socialnämnder ska kunna lägga på stöd och insatser till barn och unga kommer behöva gå till samordning mellan myndigheter.

Landets kommuner har redan idag ett utökat brottsförebyggande ansvar. I lagrådsremiss för nya socialtjänstlagen finns förslag på ökade krav för socialtjänsten att arbeta brottsförebyggande med barn och unga. Att säkerställa insatser för målgruppen är således ett ansvar som redan ligger på socialnämnden. Att införa en ny statlig myndighet som ska besluta

om handlingsplaner och ge uppdrag till socialnämnden, parallellt med socialnämndens eget arbete, riskerar att då få fler negativa än positiva konsekvenser.

I övrigt pågår genomförande av flera mindre och större reformer och insatser på det brottsförebyggande och brottsbekämpande området, bland annat regeringsuppdraget *Barn och unga i organiserad brottslighet* (Bob) som går ut på att inrätta en samverkansstruktur på tre nivåer; nationell, regional samt lokal nivå. Strukturen syftar till att stärka samverkan som kan förhindra att barn och unga dras in i organiserad brottslighet.

Rädda Barnen bedömer det som vanskligt att genomföra ytterligare en stor reform på området, innan de insatser man redan har satt igång har fått chans att verka och utvärderats utifrån effekt för barn och unga.

En annan viktig aspekt värd att nämna är det faktum att den danska ordningen med ungdomskriminalitetsnämnder och dess effekter för barn ännu inte är utvärderad i sin helhet, likaså pågår forskning som ännu inte publicerats. Mot bakgrund av detta bedömer Rädda Barnen det som vanskligt att genomföra denna reform i Sverige.

Slutligen vill Rädda Barnen kommentera något som utredningen vid flera tillfällen lyfter, nämligen den enskildes delaktighet och eget ansvar för att komma till rätta med sin situation. Man skriver "Den enskildes delaktighet och eget ansvar för att komma till rätta med en negativ situation eller utveckling tydliggörs samtidigt som det säkerställs att den enskilde får stöd att uppfylla och genomföra de krav som ställs genom beslutade åtgärder." Enbart inrättandet av en ny ordning och myndighet löser inte den utmaning att individer, såväl barn som unga och deras föräldrar, kan sakna insikt om sina problem, det egna ansvaret och motivation att ta emot insatser. Att i text och tal tydliggöra att individer har ett eget ansvar att förstå och lösa sin egen situation eller bryta en negativ utveckling räcker inte i sig. Här krävs ett tydligt fokus på det som nämns ovan, nämligen goda förutsättningar för socialtjänsten att få arbeta med ökad tillgänglighet, flexibilitet och att skapa förtroende och motivation hos sina klienter – tidigt och i nära arbete.

Rädda Barnen avstyrker som sagt förslagen i denna utredning men vill ändå lyfta ur och belysa några viktiga delar, om förslaget om en statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga skulle bli verklighet:

Alla personer under 18 år är barn

Utredningen tydliggör tidigt att målgruppen för den nya lagen och ordningen är barn under 18 år. Rädda Barnen anser därmed att lagen bör heta *Lagen om brottsförebyggande åtgärder för barn* och inte det förslagna *Lagen om brottsförebyggande åtgärder för unga*. Således ska även all användning av begreppet "den unge" i lagtexten bytas ut till "barnet".

Alla personer under 18 år är enligt såväl barnkonventionen som svensk lag barn, varför användningen av begreppet unga här blir missvisande. Rädda Barnen har fört fram liknande synpunkter i sitt remissvar gällande En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga SOU 2023:44. Även om det i praktiken kan finnas barn i tonåren som själva vill bli omnämnda "den unge" och inte som ett barn finns ett viktigt signalvärde att lagtext tydligt speglar vem den avser.

Rätten till icke-diskriminering måste säkerställas

Rädda Barnen motsätter sig att utredningen förslår att den nya ordningen inte ska omfatta asylsökande barn eller barn utan papper. Alla barn har samma rättighet till stöd och insatser enligt barnkonventionen och svensk lag, oavsett migrationsrättslig status.

Risk för tidig stigmatisering

Utredningen föreslår att det inte ska finnas någon nedre åldersgräns för vem den föreslagna ordningen ska omfatta. Utifrån tidiga insatser och ett förebyggande perspektiv är det bra. Rädda Barnen vill dock peka på risker för stigmatisering och stämpling av yngre barn. Rädda Barnen saknar i utredningen resonemang kring detta och förslag för att motverka en sådana effekter. För yngre barn i riskzon för kriminalitet är omsorgspersoners kapacitet att ta hand om och skydda barn en avgörande faktor, och inte nödvändigtvis insatser som riktas direkt och enskilt till barnen själva. Även detta saknar Rädda Barnen en tydlighet och resonemang kring.

Barnets bästa måste framgå

Rädda Barnen ser det som positivt att det föreslås att den nya lagen ska ha en portalparagraf om barnets bästa samt att barnets bästa ska vara avgörande vid beslut om handlingsplan. Vi vänder oss dock emot hur den har formulerats, då den inte överensstämmer med barnkonventionen fullt ut. Förslaget är att "den unges" bästa ska bedömas. Som nämnts ovan anser Rädda Barnen att lagen ska ha fokus på att alla personer under 18 år är barn, och den korrekta terminologin att använda är därför "barnets" bästa. I motivering i utredning, kapitel 8.3, framgår att man vill vara enhetlig med nya socialtjänstlagen. Rädda Barnen vill poängtera att det förslag som nu gått ut som en lagrådsremiss, används begreppet "barnets" bästa. Således bör även denna lag använda det begreppet.

Ett barn ska alltid ha offentligt biträde vid kontakt med MUK

Rädda Barnen anser att barnet alltid ska ha ett offentligt biträde vid kontakter och förhandlingar vid MUK, varför möjligheten att inte utse ett biträde ska tas bort från den föreslagna lagen. Att ha ett offentligt biträde vid sin sida är ett skydd och en garant för rättssäkerhet i processen. Det går inte att förlita sig på att vårdnadshavaren till fullo kan fylla rollen som biträde, kan förklara processen och fullt ut föra barnets talan. Vikten av att ha ett offentligt biträde vid olika kontakter med myndigheter lyftes fram som en viktig aspekt i utredning om förbättrade möjligheter för barn att kunna utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40).

Konsekvensanalysen utifrån ett barnrättsperspektiv är undermålig

I kapitel 12.7 görs en konsekvensanalys för barn och unga. Denna saknar flera betydande delar. Dels lyfts inte rättighetsperspektivet fram tillräckligt, exempelvis problematiseras det inte kring parallella processer och risken för stigmatisering tillräckligt utifrån ett barnrättsperspektiv. I denna del görs inte heller en analys av vad det kan innebära att gå vidare med en reform som tar sin inspiration från ett annat land, men där man inte ännu vet vilken effekt den har haft på barn. Vidare hade det varit önskvärt om utredningen i denna del tydligare hade förklarat varför man inte har följt direktiven, som uttalat att utredningen skulle samla in barns åsikter i frågan, och vad det kan få för konsekvenser för utredningens förslag. Exempelvis hade det varit mycket intressant att få veta hur barn uppfattade utformningen av MUK – som en preventiv åtgärd eller som ett straff.

Avslutande reflektioner och förslag

Rädda Barnens förslag är att staten istället lägger de resurser denna reform hade krävt på Socialtjänsten, för att ytterligare stärka möjligheterna att bygga en delvis ny socialtjänst utifrån den nya socialtjänstlagen. Socialtjänsten bör ges fler verktyg och större utrymme att arbeta förebyggande samt öka sin tillgänglighet och flexibilitet, bygga förtroende och arbeta motivationshöjande för olika målgrupper. Även om regeringen redan satsar på detta är Rädda Barnens bedömning att ett ännu mer riktat fokus på förbättrande av socialtjänsten i det här fallet är en bättre investering än inrättandet av den nya ordning som föreslås. Resurser bör också läggas på ett utökat statligt ansvar och nationellt stöd, till exempel stöd för inköp, implementering och uppföljning av evidensbaserade metoder, samt en mer enhetlig process för arbetet med att motverka att barn och unga involveras i allvarlig kriminalitet, något kommuner tydligt efterfrågar och som denna utrednings förslag inte löser.

Stockholm 23 september 2024

Åsa Regnér
Generalsekreterare Rädda Barnen